Analyysi

Kustannuskilpailukyvyn kestävä kohentuminen edellyttäisi työn tuottavuuden kasvua

Suomen talous | 24.05.2024 | Harri Pönkä

KIRJOITTAJA

Harri Pönkä
Vanhempi ekonomisti

Viime vuosien globaalit kriisit ovat muuttaneet kansainvälistä toimintaympäristöä. Suomen taloudellinen menestys riippuu siitä, kuinka suomalaiset yritykset onnistuvat sopeutumaan näihin muutoksiin. Reaalisen kilpailukyvyn lisäksi myös kustannuskilpailukyvyn kehityksellä on tässä yhteydessä tärkeä merkitys. Tässä artikkelissa tarkastellaan Suomen kustannuskilpailukyvyn kehitystä Euroopan komission toukokuun 2024 talousennusteen perusteella. Suomen kustannuskilpailukykyyn ei ennusteta suuria muutoksia lähivuosina. Kestävä kustannuskilpailukyvyn kohentuminen pitkällä aikavälillä edellyttäisi työn tuottavuuden kasvua suhteessa kauppakumppanimaihin, mutta viime vuosina kustannuskilpailukykyä on ylläpitänyt työn hinnan kauppakumppanimaita hitaampi kasvu.

Kustannuskilpailukyky kuvaa kotimaisen tuotannon kustannusten kehitystä suhteessa kilpailijamaihin

Maan talouden kilpailukyky voidaan yleisesti ottaen jakaa reaaliseen kilpailukykyyn sekä kustannuskilpailukykyyn. Reaalisella kilpailukyvyllä tarkoitetaan kykyä tuottaa korkean jalostusarvon tuotteita, joille on kysyntää kansainvälisillä markkinoilla. Reaaliseen kustannuskilpailukykyyn vaikuttavat oleellisesti esimerkiksi tuotteiden laatuun liittyvät tekijät. Kustannuskilpailukyky puolestaan kuvaa kotimaisten kustannusten ja tuotannon kannattavuuden kehitystä suhteessa muihin maihin.

Kustannuskilpailukyvyn mittareissa työkustannukset suhteutetaan tyypillisesti yritysten palkanmaksuvaraan. Jos se kehittyy työkustannuksia heikommin, tuotannon kannattavuus heikkenee talouden avoimella sektorilla. Kajanoja (2017) esittelee artikkelissaan kustannuskilpailukyvyn mittareita ja kuvaa, mitkä niistä soveltuvat parhaiten Suomen kustannuskilpailukyvyn seuraamiseen.

Suomen Pankki seuraa ennusteissaan säännöllisesti Suomen kustannuskilpailukyvyn kehitystä. Suomen Pankin ja eurojärjestelmän ennusteiden lisäksi analyysissä hyödynnetään Euroopan komission ennusteita. Euroopan komission ennusteet ovat kattavat myös euroalueen ulkopuolisten kilpailijamaiden ennusteiden osalta. Tässä artikkelissa tarkastellaan Suomen kustannuskilpailukyvyn kehitystä komission tuoreimman, 15. toukokuuta julkaistun ennusteen kuvaileman talouskehityksen valossa.

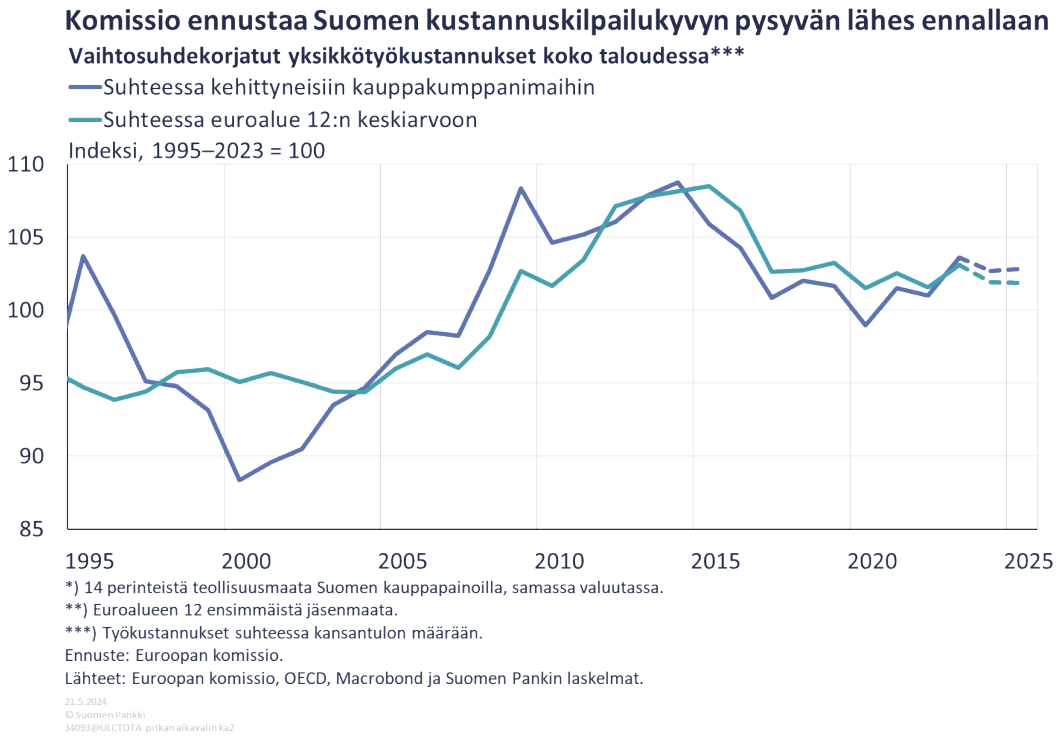
Muutokset kansainvälisessä toimintaympäristössä korostavat kilpailukyvyn tärkeyttä

Viime vuosien kriisit ovat korostaneet kilpailukykytekijöiden tärkeyttä entisestään. Venäjän sodan ja siitä aiheutuneen Venäjän kaupan loppumisen myötä suomalaiset yritykset ovat joutuneet etsimään uusia markkinoita korvaamaan Venäjän-kauppaa (Obstbaum ym. 2022). Toisaalta Venäjän tuonnin loppuminen on tarkoittanut etenkin sitä, että raaka-aineita on jouduttu hankkimaan muista lähteistä, mikä on voinut nostaa kustannuksia. Kansainvälisten tuotantoketjujen häiriöiden vuoksi tuotantoa ja tuotantoketjuja on järjestelty viime vuosina uudelleen omavaraisuus ja toimitusvarmuus huomioiden (Obstbaum 2022). Myös kilpailu vihreän siirtymän investoinneista on koventunut. Vaikka edullinen ja puhdas energia tuo Suomelle tiettyä kilpailuetua, voi Suomen aseman nähdä heikentyneen suurten talouksien valtiontukipolitiikan vuoksi. Suomen taloudellinen menestys riippuu siitä, kuinka suomalaiset yritykset onnistuvat sopeutumaan toimintaympäristön muutoksiin. Kustannuskilpailukyvyllä on tässä yhteydessä tärkeä merkitys.

Komissio ennustaa Suomen kustannuskilpailukyvyn pysyvän lähes ennallaan

Suomen Pankki käyttää koko talouden kustannuskilpailukyvyn seurannassa mittarina mm. Kajanojan (2017) artikkelissa esiteltyjä suhteellisia vaihtosuhdekorjattuja yksikkötyökustannuksia. Suomen vaihtosuhdekorjatuilla yksikkötyökustannuksilla mitattu kustannuskilpailukyky heikkeni vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen ja vahvistui vuoden 2017 kilpailukykysopimuksen myötä sekä kehittyneisiin kauppakumppaneihin että 12 ensimmäisen euromaan[1] keskiarvoon nähden (kuvio 1). Tämän jälkeen Suomen kustannuskilpailukyky on pysynyt jotakuinkin ennallaan suhteessa euroalueen keskiarvoon. ”Euroalueella” viitataan tässä 12 ensimmäiseen euromaahan, ellei toisin mainita. Tällä tasolla kustannuskilpailukyky vaikuttaa siis pysyvästi jääneen 2000-luvun alkua heikommaksi. Kehittyneisiin kauppakumppanimaihin verrattuna Suomen vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset ovat vuoden 2020 jälkeen hieman nousseet. Erityisen heikkoa kehitys oli vuonna 2023. Syitä tähän avataan hieman tuonnempana artikkelissa.

Kuvio 1.

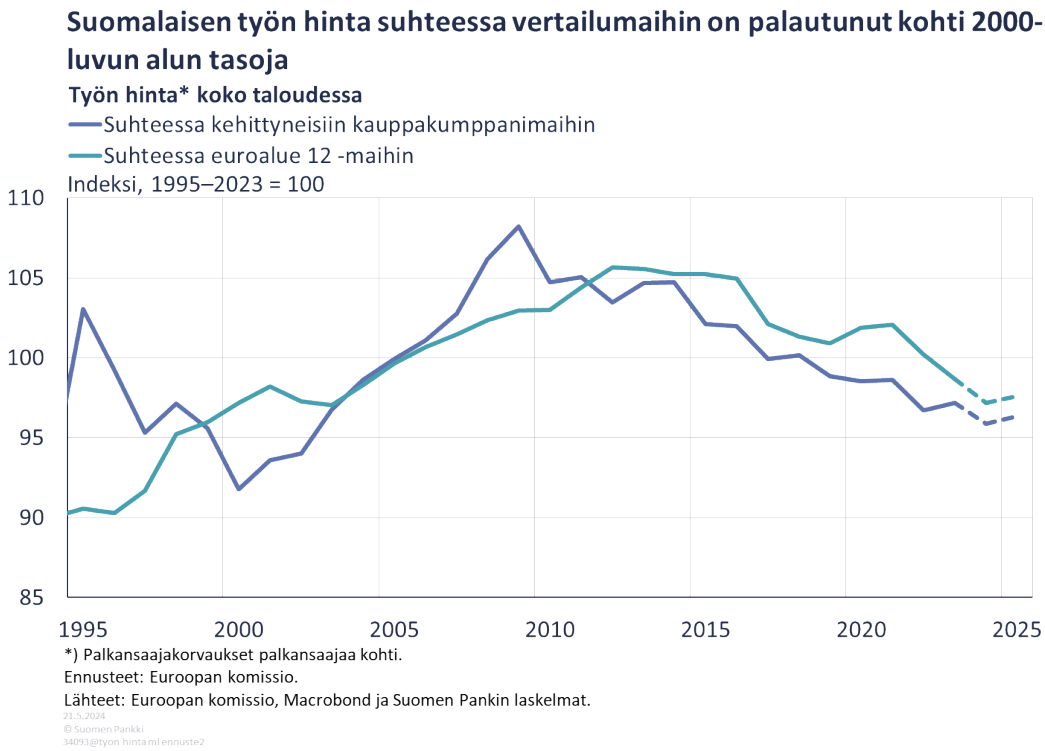
Kuviosta 1 käy myös ilmi, että Euroopan komission tuoreen talousennusteen perusteella Suomen kustannuskilpailukyvyn odotetaan paranevan hieman vuonna 2024 ja pysyvän lähes ennallaan vertailuryhmiin nähden vuonna 2025. Komission ennuste ei siis tässä mielessä tuonut juurikaan muutoksia vallinneeseen tilannekuvaan.

Työn hinnan suhteellinen lasku on kompensoinut työn tuottavuuden heikkoa kehitystä

Vaikka Suomen kustannuskilpailukyky ei ole vuoden 2017 jälkeen kokonaisuutena paljoakaan muuttunut, kokonaisuuden alle kuitenkin kätkeytyy eri tekijöiden osalta erilaista dynamiikkaa. Yksikkötyökustannusten kehitys voidaan jakaa työn tuottavuuden ja työn hinnan kehitykseen. Työn tuottavuus kuvaa aiemmin artikkelissa mainittua yritysten palkanmaksuvaraa ja palkansaajaa kohden lasketut palkansaajakorvaukset puolestaan työkustannuksia.

Suomalaisen työn hinta on laskenut finanssikriisin jälkeen lähes trendinomaisesti suhteessa kehittyneisiin kauppakumppanimaihin kohti 2000-luvun alun tasoa (kuvio 2). Sama havainto pätee myös suhteessa euromaihin hieman eri ajoituksella. Komission ennusteen perusteella Suomen työn hinnan suhteessa vertailumaihin odotetaan laskevan edelleen vuonna 2024, mutta kääntyvän lievään kasvuun vuonna 2025.

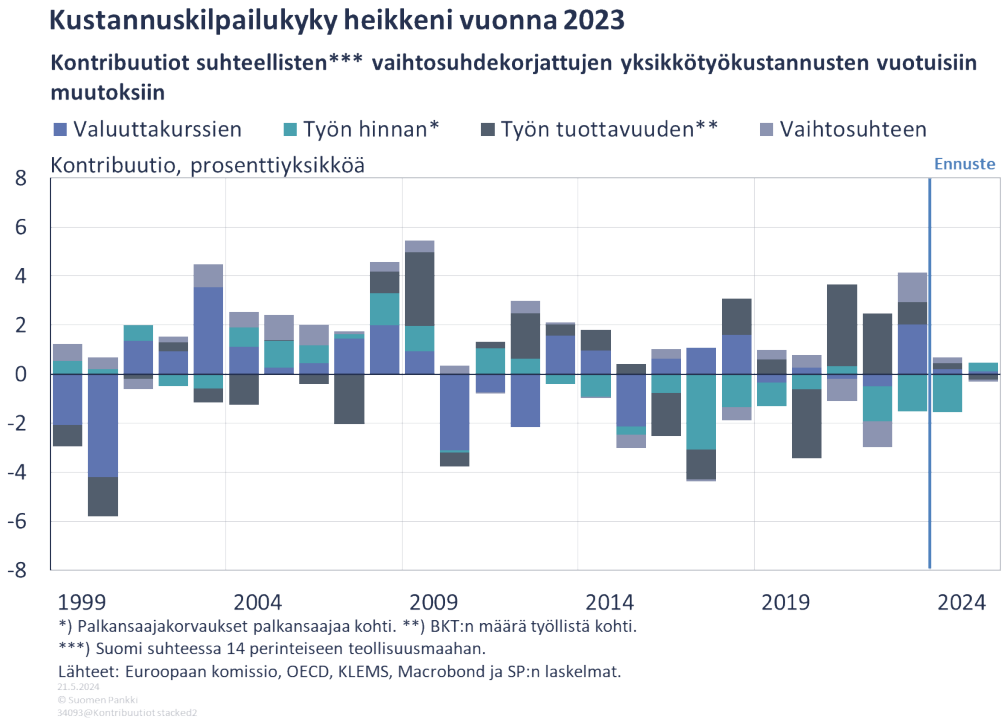
Kuvio 2.

Suhteellisten vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten kehitys kehittyneisiin kauppakumppanimaihin nähden on jaettu osatekijöihinsä kuviossa 3. Vaihtosuhteen, työn hinnan ja työn tuottavuuden lisäksi hajotelmassa on eritelty valuuttakurssien vaikutus, koska sillä on tiettyinä ajanjaksoina ollut suuri merkitys. Kuviosta voidaan tehdä useita tärkeitä havaintoja. Ensinnäkin kuviossa toistuu kuvion 2 havainto työn hinnan suhteellisesta laskusta. Vuodesta 2013 lähtien työn hinta on laskenut kehittyneisiin kauppakumppanimaihin verrattuna vuotta 2021 lukuun ottamatta jokaisena vuonna.

Toisekseen työn tuottavuuden kasvu on finanssikriisistä alkaen ollut keskimäärin kauppakumppanimaita heikompaa, mikä on heikentänyt Suomen kustannuskilpailukykyä. Koronakriisin alussa vuonna 2020 Suomen suhteellinen työn tuottavuus koheni muihin maihin nähden, mutta saavutettu etu menetettiin jo seuraavana vuonna. Koronataantuma oli lievempi kuin kilpailijamaissa, mutta toisaalta talouden toipuminen koronataantumasta jäi kilpailijamaita vaimeammaksi työn tuottavuudella mitattuna. Kolmanneksi kuviosta havaitaan, että vuoden 2023 kustannuskilpailukyvyn heikkeneminen johtui pitkälti vaihtosuhteen ja valuuttakurssien vaikutuksesta. Vaihtosuhde heikkeni edellisen kahden vuoden myönteisen kehityksen jälkeen. Euron vahvistuminen Ruotsin kruunuun nähden vuorostaan selittää merkittäviltä osin valuuttakurssien kustannuskilpailukykyä heikentävää vaikutusta.

Kuvio 3.

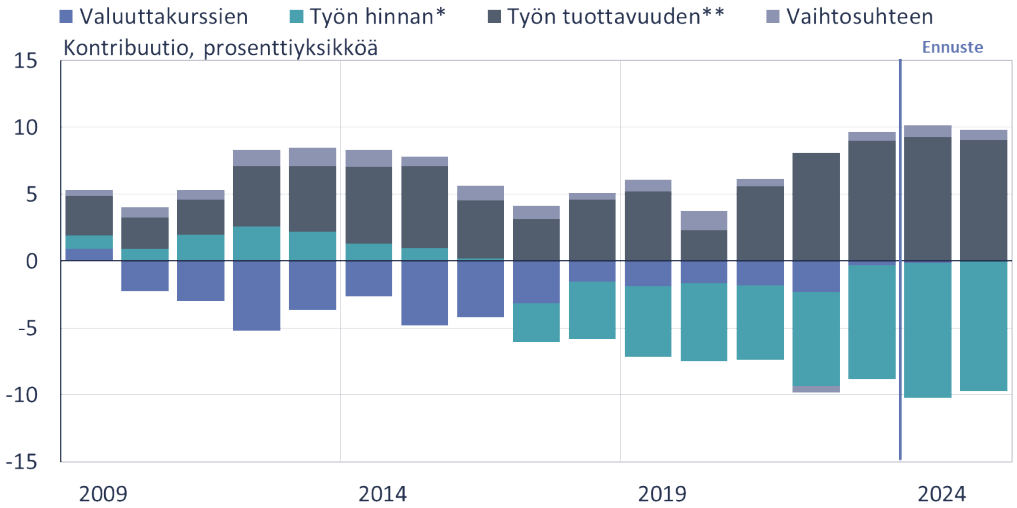
Komission ennusteessa vuonna 2024 työn hinnan vertailumaita hitaampi kasvu kohentaa vaihtosuhdekorjatuilla yksikkötyökustannuksilla mitattua kustannuskilpailukykyä, kun taas muiden osatekijöiden vaikutus heikentää sitä hieman. Työn tuottavuuden kasvun ennustetaan vuosina 2024 ja 2025 kehittyvän lähes samaa vauhtia kehittyneiden kauppakumppanimaiden kanssa.

Finanssikriisin jälkeen työn tuottavuuden kehitys Suomessa on ollut heikkoa kilpailijamaihin verrattuna. Tämä käy ilmi kuviosta 4, jossa esitetään eri tekijöiden kumulatiiviset vaikutukset suhteellisten vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten kehitykseen vuodesta 2009 alkaen. Työn tuottavuuden vertailumaita hitaampi kasvu on vuoteen 2023 mennessä nostanut vaihtosuhdekorjattuja yksikkötyökustannuksia kehittyneisiin kauppakumppanimaihin nähden noin 9 prosenttiyksikköä. Samaan aikaan työn hinta suhteessa vertailumaihin on kuitenkin laskenut noin 8,5 prosenttia, mikä on siis finanssikriisin jälkeen koko talouden tasolla kompensoinut finanssikriisin jälkeisen heikon tuottavuuskehityksen vaikutuksia Suomen kustannuskilpailukykyyn. Sen sijaan valuuttakurssien ja vaihtosuhteen kumulatiivinen vaikutus oli lähes neutraali vuonna 2023.

Kuvio 4.

Suhteellisen työn hinnan lasku on kompensoinut työn tuottavuuden heikkoa kehitystä

Kumulatiiviset kontribuutiot suhteellisten* vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten vuotuisiin muutoksiin vuodesta 2009 lähtien**

*) Palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohti. **) BKT:n määrä työllistä kohti.
***) Suomi suhteessa 14 perinteiseen teollisuusmaahan.
Lähteet: Euroopaan komissio, OECD, KLEMS, Macrobond ja SP:n laskelmat.

21.5.2024
© Suomen Pankki
34093@Kuvi kontribuutiot stacked

Avoimen sektorin kustannuskilpailukyky on heikentynyt hieman viime vuosina

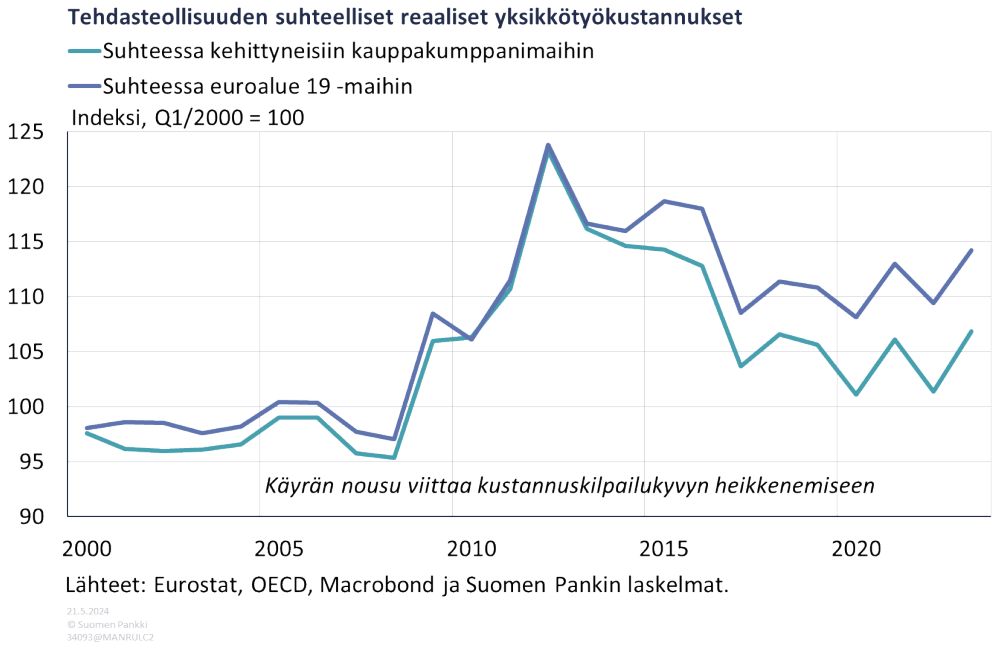
Edellä esitetty analyysi koskee koko taloutta, joten sen alle voi kätkeytyä eroja eri toimialojen tai avoimen ja suljetun sektorin välillä. Avoimen sektorin kustannuskilpailukykyä voidaan karkeasti mitata tehdasteollisuuden suhteellisilla reaalisilla yksikkötyökustannuksilla, jotka kuvaavat kääntäen myös tehdasteollisuuden kannattavuutta.[2] Tehdasteollisuus kuvaa tietyssä mielessä Suomen talouden avointa sektoria, sillä se on altis kansainväliselle kilpailulle, se kattaa merkittävän osan Suomen viennistä ja hyödyntää välituotteinaan myös erilaisia palveluita. Tehdasteollisuudesta on myös saatavilla kansainvälisesti vertailukelpoisia tilastoja.

Suomen kustannuskilpailukyvyn finanssikriisin jälkeinen heikkeneminen näkyy koko talouden (kuvion 1) lisäksi myös tehdasteollisuudessa (kuvio 5). Avoimen sektorin kustannuskilpailukyky suhteellisilla reaalisilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna alkoi parantua vuoden 2012 jälkeen. Erityisen myönteistä kustannuskilpailukyvyn kehitys oli vuonna 2017. Mutta kuten koko taloudessa, myös tehdasteollisuudessa kustannuskilpailukyvyn kohentuminen on tämän jälkeen pysähtynyt. Viime vuosien toteutunut kehitys kilpailijamaihin nähden viittaa pikemminkin kustannuskilpailukyvyn heikkenemiseen.[3]

Viime vuosien kriisien aikana tehdasteollisuuden suhteellisten reaalisten yksikkötyökustannusten kehitys on kuitenkin vaihdellut eri vuosien välillä. Viimeisimmän havainnon mukaan vuonna 2023 kustannuskilpailukyky heikkeni sekä kehittyneisiin kauppakumppanimaihin että euroalueen keskiarvoon verrattuna (tässä vertailuryhmänä koko euroalue tilastojen saatavuuden vuoksi). Viimeaikainen kehitys voi vielä muuttua tilastojen tarkentuessa, mutta yleiskuva kuitenkin pysynee ennallaan, eli kustannuskilpailukyky ei enää viime vuosina ole parantunut.

Kuvio 5.

Tehdasteollisuuden suhteelliset reaaliset yksikkötyökustannukset nousivat vuonna 2023

Lähteet: Eurostat, OECD, Macrobond ja Suomen Pankin laskelmat.

21.5.2024
© Suomen Pankki
34093@MANRULC2

Kustannuskilpailukyvyn kestävä kohentuminen edellyttäisi työn tuottavuuden kasvua

Heikko tuottavuuskasvu selittää merkittävän osan finanssikriisin jälkeisestä hitaasta talouskasvusta Suomessa. Työn tuottavuuden kilpailijamaita heikompi kehitys on vuorostaan vaikuttanut koko talouden kustannuskilpailukykyyn hidastamalla palkanmaksuvaran kasvua. Sen sijaan kauppakumppanimaita hitaampi työn hinnan kehitys on osaltaan kompensoinut työn tuottavuuden heikkoa kehitystä, minkä myötä kustannuskilpailukyky ei viime vuosina ole päässyt juurikaan heikentymään. Pitkällä aikavälillä työn tuottavuuden kasvu on kuitenkin keskeisimpiä tekijöitä Suomen taloudellisen menestyksen kannalta ja sen suhteellinen kehitys kilpailijamaihin nähden vaikuttaa oleellisesti myös kustannuskilpailukyvyn kehitykseen.

Komission talousennusteen mukaan Suomen kustannuskilpailukyky paranee hieman vuonna 2024 kauppakumppanimaita hitaamman työn hinnan kasvun vuoksi ja pysyy suurin piirtein ennallaan vuonna 2025. Ennustekuvaan liittyy kuitenkin epävarmuustekijöitä sekä työn tuottavuuden että työn hinnan osalta. Työn hinnan ennusteet ovat keskimäärin olleet työn tuottavuuden ennusteita tarkempia (Kajanoja ja Pönkä 2021). Useiden työehtosopimusten voimassaolo päättyy kuitenkin tähän vuoteen ja syksyllä alkava työehtosopimuskierros määrittelee pitkälti työn hinnan lähivuosien kehityksen Suomessa. Suomen Pankin ansioennusteiden laadinnassa hyödynnetään työehtosopimusten lisäksi pitkän aikavälin havaittuun yhteyteen perustuvaa oletusta, jonka mukaan reaalipalkat nousevat pitkällä aikavälillä keskimäärin samaa vauhtia työn tuottavuuden kasvun kanssa.

Lähteet

Kajanoja, Lauri (2017) Kustannuskilpailukyvyn mittaaminen Suomessa. Suomen Pankki.

Kajanoja, Lauri ja Pönkä, Harri (2021) Mitkä ennusteet ovat hyödyllisimpiä kun palkkaratkaisuja mitoitetaan. Suomen Pankki.

Obstbaum, Meri, Pönkä, Harri ja Nippala, Veera (2022) Kustannuskilpailukyky tärkeä Venäjän kaupan korvaamisessa. Suomen Pankki.

Obstbaum, Meri (2022) Kustannuskilpailukyvyn säilyttäminen tärkeää, kun kansainvälisiä tuotantoketjuja järjestellään uusiksi. Suomen Pankki.

Viitteet

1. Tässä käytetään 12 ensimmäistä euromaata, jotka ovat Suomelle oleellisia kilpailijoita vientirakenteensa vuoksi ja kattavat suuren osan euroalueen taloudesta. Joissakin uudemmissa euromaissa palkat vaihtelevat huomattavasti enemmän kuin Suomessa ja saattavat nousta trendinomaisesti talouden kiinniottoprosessin vuoksi. Artikkelissa käytetään tästedes ilmaisua euroalue näiden 12 maan osalta, ellei toisin mainita. ↑
2. Mittarin tarkempi kuvaus on esitetty Kajanojan (2017) artikkelissa. ↑
3. Tehdasteollisuuden reaalisille yksikkötyökustannuksille ei ole saatavilla ennusteita, vaan tässä esitetty analyysi perustuu toteutuneille havainnoille. ↑

Tässä artikkelissa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin näkemystä.

Asiasanat

kilpailukyky, kustannuskilpailukyky, Suomi, tuottavuus